

Geschiedenis van de ridderburcht Spaldrop

Naast boerderij Spaldrop aan de Botsestraat in Kekerdom heeft lang geleden de ridderburcht Spaldrop of Spaldorp gelegen. Op het bouwland, dat aan de zuidwestzijde grenst aan het erf van de boerderij, tekenen zich bij een hoge grondwaterstand en na veel regenval nu nog gedeelten af van de gracht die om de burcht heeft gelegen. Wat is er bekend over het oude Spaldrop?

Oudste vermeldingen

De oudste vermelding van Spaldrop is van 891-892, het vijfde regeringsjaar van Arnulf van Karinthië als koning van Oost-Francië en Lotharingen waartoe het huidige Nederland toen behoorde. In het document, dat wordt bewaard in het archief

Aanzicht van Huis Spaldrop uit de atlas van 1701. (Landesarchiv Nordrhein-Westfalen, Kleve-Mark VII B, nr. 2.)

van de abdij van Echternach in het gelijknamige Luxemburgse stadje, worden onder meer drie hoeven genoemd die gelegen zijn in Cachritheim (Kekerdom) en Spelthorff die door Itda, Meginger en zijn vrouw Irinfrid, Brunhold, Walto en Landward in dat jaar aan de abdij van Lorsch in de Duitse deelstaat Hessen werden geschonken.¹

In een oorkonde uit 1122 worden “Reinmarus de Spelthorpe” (van Spaldrop) en “Reinmarus de Kikene” (van Keeken) genoemd als ministerialen of dienstmannen. Aan ministerialen werden door een vorst belangrijke ambten toevertrouwd. Een aan het eind van de 12e eeuw genoemde “marschalcus de Spaldorf” is volgens de Kleefse historicus dr. Friedrich Gorissen een met Spaldrop beleende maarschalk van een vorst geweest. Reinmarus de Spelthorpe was volgens Gorissen niet de bouwer van de burcht Spaldrop, maar de bezitter van de “Haupthof” waarop later de burcht werd gebouwd.² In 1212 werden door de Abdij van Saint-Quentin, gelegen in het departement Aisne in Noord-Frankrijk, o.m. goederen in Spaldrop (Spaldhorpe) verkocht aan het Stift Xanten.³

In 1343 schonken Agnes van Spaldrop, weduwe van Diedrich Vaeck haar dochter Elisabeth en haar drie zonen Everhard, Wilhelm en Johann Vaeck goederen aan de priester Diedrich Suelre ten behoeve van het kapittel van Kleef. De broers Heinrich en Everhard Vayck van Spaldorp worden genoemd in een brief uit 1345 in verband met de schenking van een stuk bouwland aan het kapittel van Kleef.⁴ In 1347 verkochten Agnes van Spaldrop, weduwe van Derck Vaak, Lysbeth haar dochter en de broers Everhard, Willem en Johan Vaak goederen te Spaldrop, die o.m. grensden aan land van Johan van Benthem, aan het kapitel van Kleef.⁵ Hendrik Vaeck van Spalderop wordt nog genoemd in een uitspraak van een geschil over een kerkelijke rente van Zyfflich uit 1350. Uit de vermeldingen van de Vaecks blijkt niet duidelijk wat hun band met Spaldrop was.

Leenmannen van Spaldrop

De eerste die we als ‘heer’ van Spaldrop kunnen beschouwen, is Evert van Heeckeren tot Ulft, geboren tussen 1280 en 1290. Door Reinald II, hertog van Gelre, werd hij in 1339 benoemd tot erfmaarschalk van het hertogdom Gelre.⁶ Met het erfmaarschalkambt zou de belening met de heerlijkheid Spaldrop zijn verbonden.⁷

De erfmaarschalk behoorde tot de belangrijkste beambten van de hertog. Hij zorgde onder meer voor de paarden van de hertog en trad ook op als zijn raadgever. Vermoedelijk speelde hij ook in oorlogstijd een belangrijke rol.

Na zijn overlijden in 1348 werd Evert van Heeckeren tot Ulft als erfmaarschalk opgevolgd door zijn zoon Frederik, heer van Ulft en Spaldrop. Frederik van Ulft

overleed op 25 mei 1361 bij Tiel.⁸ Waarschijnlijk was hij twee dagen eerder gewond geraakt in de Slag bij Tiel, waarbij Eduard van Gelre zijn oudere broer hertog Reinald III van Gelre versloeg, hem gevangen nam en het hertogdom Gelre van hem overnam. Hertog Eduard benoemde als zijn erfmaarschalk ridder Jan van Benthem die als zodanig voor het eerst wordt genoemd in 1363.⁹ Zoals zijn voorgangers was Jan van Benthem ook beleend met Spaldrop.

Jan van Benthem betrokken bij de strijd tussen Gelre en Kleef

In de strijd tussen de broers Reinald en Eduard van Gelre koos graaf Jan van Kleef de zijde van Reinald waardoor er ook een strijd uitbrak tussen het hertogdom Gelre en het graafschap Kleef. Hertog Eduard van Gelre verbleef in die tijd vaak in Nijmegen, de hoofdstad van Gelre, terwijl de graaf van Kleef resideerde op de Zwanenburcht in Kleef, nog geen 25 km van elkaar verwijderd. In 1363 duurden de vijandelijkheden tussen Gelre en Kleef nog steeds voort. De graaf van Kleef was het gelukt om twee belangrijke mannen van de hertog van Gelre met geld en beloften om te kopen en zo voor zijn belangen te winnen. De twee vertrouwelingen van de hertog, die zich voor verraad lieten omkopen, waren ridder Otto van Bilant¹⁰ en geheimschrijver Hendrik Boet. De twee smeedden het snode plan om het Valkhof op vier plaatsen in brand te steken en vervolgens de stad en de hertog die daar verbleef, aan de graaf van Kleef over te leveren. Het plan zou in de nacht vóór Pasen 1363 worden uitgevoerd. De graaf van Kleef zou 's nachts in stilte met zijn manschappen Nijmegen naderen en de stad in de verwarring en de paniek van de inwoners overrompelen. Een enorm onweer dat die nacht uitbrak, verhinderde de opmars naar Nijmegen. Er moest onverrichter zake worden teruggekeerd naar Kleef. De verraders Otto van Bilant en Hendrik Boet zonden een bode met een brief naar de graaf van Kleef waarin hem naar de reden van het wegblijven werd gevraagd. De brief werd echter onderweg in de Duffelt (waarschijnlijk bij Spaldrop) onderschept door Jan van Benthem, die kort daarvoor door de hertog van Gelre als erfmaarschalk was aangesteld. Van Benthem berichtte de hertog meteen wat hij te weten was gekomen. De verraders werden in Nijmegen gevangengezet en korte tijd later ter dood veroordeeld. Otto van Bilant werd als edelman onthoofd. Geheimschrijver Hendrik Boet, die de brief had geschreven, werd gevierendeeld. Na bemiddelingen kwam niettemin een maand later een vredesverdrag tussen Gelre en Kleef tot stand.

Na enkele jaren van rust laaide in 1370 de strijd weer op. In de grensgebieden werden wederzijds geregeld invallen gedaan. De bevolking werd niet alleen gekweld door roof en brandstichting maar bovendien tot zware brandschatting (betaling) gedwongen om van verder geweld gespaard te blijven. Wederzijds werden burgers

afgevoerd en gevangen gezet. De graaf van Kleef leek daar het meeste voordeel van te hebben. Het was hem gelukt om het kasteel Spaldrop te veroveren. Door bemiddeling van hertog Albrecht van Beieren, landvoogd van Henegouwen, Holland, Zeeland en Friesland, kwam er op 21 juni 1371 een bestand tussen de strijdende partijen, Gelre en Kleef. Dat hield onder meer in dat Albrecht binnen drie maanden over de geschilpunten definitief uitspraak zou doen. Wederzijds zouden dan gevangenen ongedeerd moeten worden vrijgelaten. Waarschijnlijk waren Jan van Benthem, zijn familie en bedienden bij de bezetting van Spaldrop ook in Kleefse gevangenschap geraakt. Spaldrop zou die drie maanden de Kleefse bezetting nog behouden. De bezetters mochten in die tijd eten en drinken wat op Spaldrop voorradig was, maar bij vertrek niets anders meenemen dan hun eigen kleren en harnas. Het kasteel zou na het verstrijken van de drie weken weer “onghescaed ende onverderft” aan de hertog van Gelre moeten worden teruggegeven.¹¹ Omdat een groot gedeelte van de tekst van die brief gaat over Spaldrop, moet het in die tijd wel een belangrijke burcht zijn geweest. De schikkingsvoorstellen van bemiddelaar Albrecht van Beieren werden waarschijnlijk door beide partijen geaccepteerd. Er brak tenminste weer een periode van vrede aan tussen Gelre en Kleef. Intussen was er wel een strijd ontstaan tussen de hertog van Brabant en hertog Willem II van Gulik die getrouwd was met Maria van Gelre, een halfzuster van de hertog van Gelre. In augustus 1371 troffen troepen van de hertog van Brabant en de hertog van Gulik elkaar bij Baesweiler, een dorp ten noorden van Aken. Omdat hertog Eduard van Gelre zijn zwager op tijd te hulp kon komen, konden de Brabanders worden verslagen. Ofschoon Jan van Benthem in een kroniek over de Slag bij Baesweiler niet met naam wordt genoemd, zal hij daar als erfmaarschalk van de hertog van Gelre zeker bij aanwezig zijn geweest. Hertog Eduard van Gelre werd bij die slag zelf door een pijl getroffen. Hij overleed enkele dagen later aan de gevolgen daarvan. Zijn broer Reinald, die tot dan nog steeds in gevangenschap had gezeten, werd meteen vrijgelaten en hersteld als hertog van Gelre. Maar Reinald, die tien jaar opgesloten had gezeten en alle beweging was ontnod, was tegen de plotselinge verandering van zijn situatie niet bestand. Hij overleed drie maanden later op 4 december 1371. De broers Reinald en Eduard van Gelre waren beiden kinderloos gebleven. Na een korte machtsstrijd, werd uiteindelijk de nog minderjarige Willem, de oudste zoon van hertog Willem II van Gulik en Maria van Gelre, onder voogdij van zijn vader, de nieuwe hertog van Gelre. Jan van Benthem overleed vóór 1378.¹² Als erfmaarschalk van Gelre en heer van Spaldrop werd hij opgevolgd door zijn zoon Walraven, die in 1383 voor het eerst als zodanig wordt genoemd.¹³ Johan van Benthem, zoon van Walraven en kleinzoon van Jan van Benthem werd eveneens benoemd als erfmaarschalk van Gelre en beleend met

de heerlijkheid Spaldrop. Johan van Benthum, die was getrouwd met Geertruyt van Bylandt, verkocht op 26 november 1423 vanwege geldgebrek het erfmaarschalkambt van Gelre aan Johan van Apeltern, heer van Persingen.¹⁴ Johan van Benthem bleef wel beleend met de heerlijkheid Spaldrop. In oorkonden wordt hij voor het laatst genoemd in 1437.¹⁵ Johan van Benthem en Geertruyt van Bylandt hadden een zoon Peter. Het is niet bekend of Peter van Benthem, die overleed in 1452, zijn vader als heer van Spaldrop is opgevolgd. Hij had een gelijknamige zoon Peter die in 1466 met Spaldrop werd beleend. Met zijn overlijden in 1473 stierf de tak Van Benthem van Spaldrop uit. Geertruyt van Bylandt, overleefde niet alleen haar man Johan van Benthem, maar ook haar zoon en kleinzoon. Zij overleed in 1474. Bij de verdeling van haar erfenis werd haar neef Hendrick van Bylandt op 20 december van dat jaar met de heerlijkheid en Huis Spaldrop beleend.¹⁶

Na het overlijden van Johan van Benthem en zijn enige zoon en enige kleinzoon hebben nog eeuwen Van Benthems in Kekerdom en omgeving gewoond. Zij stamden af van Walraven van Benthem, een bastaardzoon van Johan van Benthem.¹⁷ In 1476 woonde deze nog op Spaldrop.¹⁸

Spaldrop verpand en afgestaan aan de hertog van Kleef

Hertog Arnold van Gelre, die in 1430 was getrouwd met Katharina van Kleef, verpandde vanwege geldgebrek het ambt De Duffelt, waartoe ook Spaldrop behoorde, in 1446 aan zijn schoonvader, hertog Adolf IV van Kleef. In 1473 werd De Duffelt als erfelijk bezit geheel aan de hertog van Kleef afgestaan. De beleningen met Spaldrop zijn sindsdien derhalve terug te vinden in Kleefse leenregisters.¹⁹

De kapel van Spaldrop

Bij kasteel Spaldrop heeft een aan Sint Antonius²⁰ gewijde kapel gestaan. Deze heeft waarschijnlijk buiten de burchtgracht gelegen. Op een kaart uit 1573 van cartograaf Christaan 's Grooten staat een aanzicht van een gebouw met een torentje getekend op enige afstand ten zuidwesten van een aanzicht van de burcht.²¹ De oudste verwijzing naar de kapel, "capellanus in castro Spaldorp" (kapelaan van het kasteel Spaldrop), is van 1338 en staat in een tijsregister van de abdij van Saint-Quentin. Het is ook de oudste vermelding van Spaldrop als kasteel.²² In een afschrift van een oorkonde uit 1364 wordt een stuk land in Rindern genoemd dat behoort tot de kapel van Spaldrop. In een register van goederen en renten van Roeleman van Bylandt, heer van Spaldrop van omstreeks 1537 staat op een lijstje met geestelijke bezittingen of lenen "die capell tot Spaldorp" met de toevoeging "hevet nu heer Arnt Myntgens" en een latere toevoeging "Mons. Ruhenbecks sin sohn Rulman 1714".²³ Arnt Myntgens

Uitsnede van een kaart van de cartograaf Christiaan 's Grooten uit 1573. (Koninklijke Bibliotheek Brussel, Handschriftenverzameling inv. nr. 21569)

was omstreeks 1537 waarschijnlijk kapelaan en Rulman Ruhenbecks in 1714 de protestantse bedienaar van de kapel.²⁴

Spaldrop in de Tachtigjarige Oorlog

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog had de streek veel te lijden van doortrekkende en gelegeerde troepen, zowel van Spaanse als van Staatse zijde. Ook Spaldrop ontkwam daar niet aan. Hoewel er maar weinig over bekend is, zijn het wel de vermaarde geleerden Hugo de Groot (1583-1645) en Constantijn Huygens (1596-1687) die over Spaldrop iets schrijven. Hugo de Groot schrijft over gebeurtenissen in 1606 in onze streek onder meer dat Pompejo Justiniani, een Italiaanse legeraanvoerder die streed aan de zijde van de Spanjaarden: “ ... die, vierduysent voerknegten, vijfhondert peerden en twee stukken geschuts met sigh nam, 's morghens met het aenbreken van den dagh, gekoomen in het dorp Spaerdorp, op de linker oever van de Wael, alwaer hy de rapste sijner soldaeten set in schuytjens, welke hy tot dartigh in 't getal hadt meede gevoert, om strax daer aen selfs alle d'andere oover te setten.” Troepen van prins Maurits, die de overkant bewaakten, doorzagen de plannen van de Spanjaarden. Uit het in Staatse handen zijnde Nijmegen konden langs de noordzijde

van de rivier op tijd versterkingen aanrukken die de poging van de Spanjaarden om de Betuwe binnen te vallen, konden verhinderen. Prins Maurits, die bezorgd was over een nieuwe poging van een doorbraak van de Staatse linie door de Spanjaarden, liet daarop langs de gehele noordzijde van de Waal schansen en wachttorens bouwen.²⁵ Constantijn Huygens, secretaris van prins Frederik Hendrik van Oranje, schreef op 2 augustus 1635 vanuit Nijmegen dat Kroatische troepen die de voorhoede vormden van een naderend Spaanse leger, huis Spaldrop al bezet hadden.²⁶ De Nederlandse historicus Isaac Commelin schreef over de aanwezigheid van Kroatische soldaten in de streek: "... daer de Crabaten schendich huys hielden; Milgen (Millingen) en andere Plaetsen uyt plonderende, de arme ingesetenen Neus, Ooren, Armen en Beenen afsnydende, zynde een volck nergens anders toe bequaem als overheerden te tyranniseeren."²⁷ Of de bewoners van Spaldrop tijdig konden vluchten, weten we niet. De burcht zal door de Kroatische huursoldaten zeker geheel zijn leeggeplunderd, maar waarschijnlijk zijn de gebouwen toen niet in brand gestoken en verwoest.

Spaldrop verwoest door troepen van de Franse koning Lodewijk XIV in 1672

In een stuk d.d. 12 juni 1731 dat aanwezig is in het Landesarchiv Nordrhein-Westfalen staat het volgende: "Het leen (Spaldrop) is voorzien van een plaats waarop een huis staat. Ongeveer vijftig jaar geleden is in de Franse oorlog het kasteel afgebrand en is daarop een boerenhuis gebouwd."²⁸ Hoewel het in 1731 al wat langer dan vijftig jaar geleden is, zal de doortocht van het Franse leger onder Lodewijk XIV in 1672 zijn bedoeld.

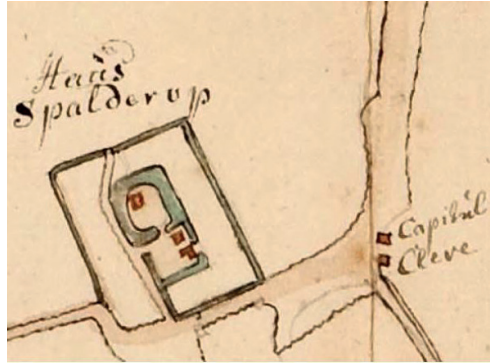
De kasteelgebouwen moeten aanzienlijk van omvang zijn geweest, zoals ook is te zien op een aanzicht in een atlas van de landmeter Joh. Donckerman.²⁹ Daarop zijn bij de gebouwen van Spaldrop drie torens te zien, zoals die in een Gelders leenregister uit de eerste helft van de 15e eeuw ook staan omschreven.³⁰ Het door Donckerman getekende aanzicht van Spaldrop kan als betrouwbaar worden beschouwd. Een aanzicht dat in dezelfde atlas staat getekend van Huis Halt bij Keeken komt ook geheel overeen met andere bewaard gebleven afbeeldingen van dat kasteel. Op het titelblad van de atlas vermeldt Donckerman: "Deese Copy is den originael gelijk." De atlas is een kopie uit 1701 van een niet bewaard gebleven origineel dat werd vervaardigd door de Kleefse landmeter Frans van Seenhem in 1667. Het aanzicht van Spaldrop dat Donckerman in 1701 nog tekende in de kopie-atlas, bestond in werkelijkheid niet meer. De gebouwen van de burcht Spaldrop waren immers al jaren eerder verwoest door troepen van het Franse leger. Het 'boerenhuis' dat in 1731 op het voormalige kasteelterrein stond, moet derhalve tussen 1672 en 1731 zijn gebouwd. De boerderij

stond op de voorburcht, zoals is te zien op een kaart uit 1795.³¹ Voor de bouw ervan zal tenminste voor een gedeelte gebruik gemaakt zijn van stenen die afkomstig waren van de ruïne van de kasteelgebouwen.

Heren en graven Van Bylandt als leenmannen van Spaldrop

Hendrick van Bylandt, die in 1474 met Spaldrop werd beleend, was een zoon van Otto van Bylandt, de oudste broer van Geertruyt van Benthem-van Bylandt. Roeleman I van Bylandt, Henricks derde zoon, werd in 1515 na het overlijden van zijn vader beleend met Spaldrop. In het Gelders Archief berust een boek uit 1536 waarin de goederen staan vermeld die Roeleman I in Keeken en Kekerdom in bezit had.

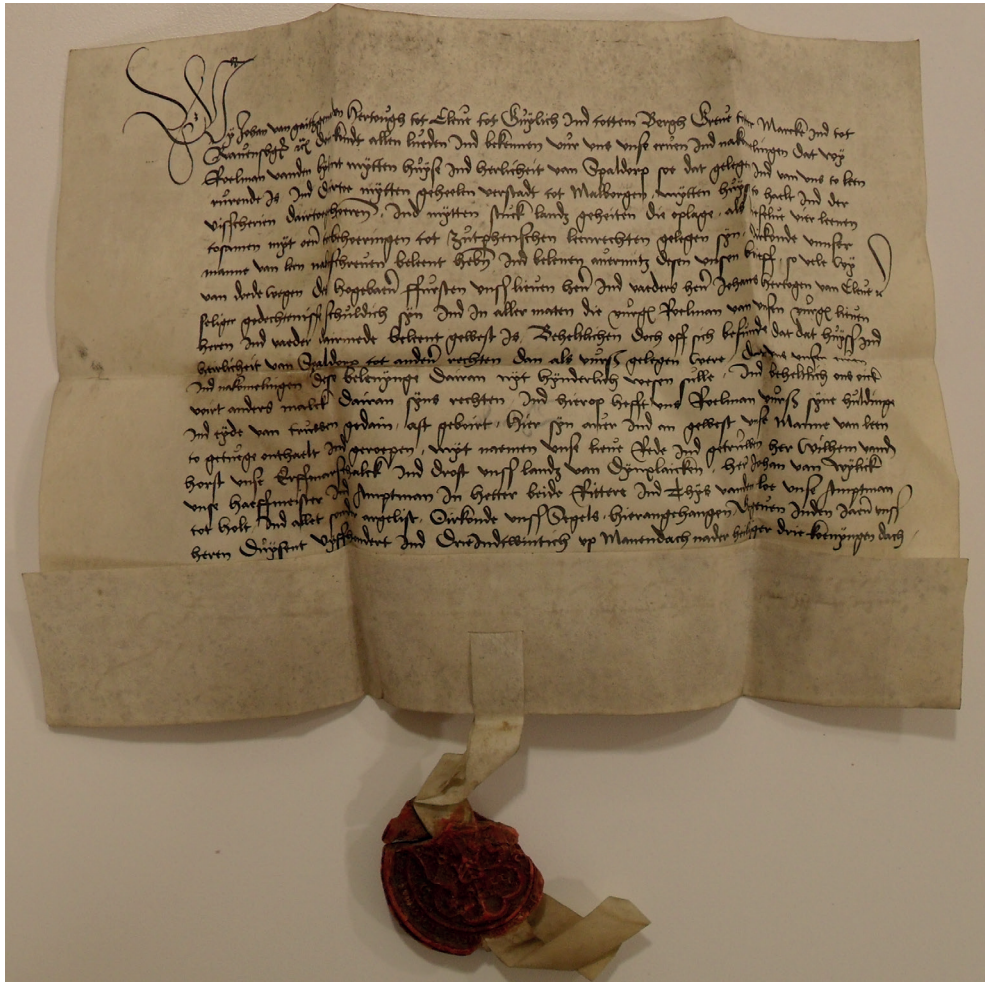
Spaldrop staat daarin als volgt beschreven: “Dat huys Spaldorp mit Bongert huys und hoffall wat daer toe behoert mit den graven en binnen der borchten gelegen.”³² In 1568 komen Halt en Spaldrop aan Roeleman II van Bylandt, de nog minderjarige kleinzoon van Roeleman I en zoon van Johan van Bylandt. Na het overlijden van Roeleman II van Bylandt in 1624 wordt zijn oudste zoon Arnold Adriaan van Bylandt genoemd als heer van Halt en Spaldrop.³³ Roeleman III van Bylandt (geboren omstr. 1603 en overleden vóór 1688), Arnold Adriaans jongere broer, werd in 1633 beleend met Spaldrop. Door hertog Wolfgang Wilhelm van

Uitsnede van een kaart uit 1795. (Gelders Archief, 0016 Gewestelijke besturen in de Bataafs-Franse tijd, inv. nr. 35.)

Roelme III) graaf van Bylandt, baron van Rheidt en o.m. heer van Spaldrop (omstr. 1603- vóór 1688). (Olieverfschilderij aanwezig in het Städtisches Museum Schloss Rheidt, Mönchengladbach-Reydt.

Akte van 12 januari 1523 waarmee hertog Johan van Kleef Roelman (I) van Bylandt bevestigt als leenman "mytten huijse ind herlicheit van Spaldorp". (Nationaal Archief, Den Haag, Collectie Familie Van Bylandt, nummer toegang 1.10.14, inv. nr. 207.) (Foto gemaakt en beschikbaar gesteld door Guido van Benthem)

Julich werd hij in 1636 ook beleend met de heerlijkheid Rheijdt en het gelijknamige voorname slot bij Mönchengladbach.

Door zijn huwelijk met Margriet Judith van Ooij, vrouwe van Ooij, Persingen en Palsterkamp in 1642 kwam hij ook nog in bezit van die heerlijkheden. Al zijn heerlijkheden, waaronder ook Spaldrop, vererfd en op zijn enige zoon, Florens Otto Hendrik graaf van Bylandt, die trouwde met Louisa gravin van Dohna. Zij hadden ook maar één zoon, Roelman Frederick Neomagus van Bylandt, die in 1690 op

Fragment van een overzichtskaart van de kadastrale gemeente Leuth uit 1820 (Kadaster Arnhem)

Portret van Albert Otto Roeleman Frederik graaf van Bijlandt, baron van Reidt en o.m. heer van Spaldrop, Ooij en Persingen (1688-1768). (RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag, IB nr. 15079)

21-jarige leeftijd sneuvelde tijdens de Slag bij Fleurus. Deze had toen al een zoon (Albrecht) Otto Roeleman Frederik graaf van Bylandt (1688-1768) die in 1710 met Spaldrop werd beleend. Hij trouwde in 1717 met Anna Constantia van Sevenaar uit welk huwelijk achttien kinderen werden geboren, waarvan Hendrik Willem graaf van Bylandt (1739-1796), de achtste zoon, op 4 september 1769 met Spaldrop werd beleend. Hij is de laatste die in het leenregister staat vermeld.³⁴ Ruim drie eeuwen zijn heren en graven Van Bylandt met Spaldrop beleend geweest. In 1798 werd het leenstelsel afgeschaft. Leenmannen werden eigenaar van de goederen waarmee zij tot dan waren beleend.

Dat de heren, en latere graven Van Bylandt, die vanaf 1474 met Spaldrop beleend waren er zelf ook hebben gewoond, is niet waarschijnlijk. Zij bezaten meerdere heerlijkheden en grotere en voornamere kastelen waar zij woonden. Het is zeker mogelijk dat zij af en toe wel op Spaldrop verbleven.

Eigenaren sinds de afschaffing van het leenstelsel

In 1822 zijn de nagelaten goederen van de dan nog in leven zijnde kinderen van

Albrecht Otto Roeleman Frederik graaf van Bylandt en Anna Constantia van Sevenaer verkocht. Spaldrop met het omliggende bouw- en weiland werd gekocht door de Nijmeegse advocaat mr. Arnold Engelen. Op de oorspronkelijke aanwijzende tafel van het kadaster van 1832 staat hij nog wel als eigenaar vermeld, ofschoon hij al op 6 oktober 1829 in Nijmegen was overleden. Zijn nagelaten onroerende goederen, waartoe behalve Spaldrop onder meer ook de bouwhof Plezenburg in Leuth behoorde, vererfd en niet op zijn weduwe, jonkvrouwe Jacoba Maria Straalman, maar op enkele andere familieleden. De weduwe behield er wel voor de rest van haar leven het vruchtgebruik van. Voor een bedrag van fl 25.000,-- in contanten en fl 11.282,32 aan roerende goederen uit de boedel, deed zij in 1830 afstand van het vruchtgebruik, waardoor de andere erfgenamen de goederen konden verkopen.³⁵ Spaldrop werd door de erven Engelen in 1832 verkocht aan Jacob Mauritz Lüps, een zeer vermogende fabrikant (textielbaron) uit Orsoy.³⁶ Hij was getrouwd met Klasiena Hermijna van Velp. Zij liet in de *Oprechte Haarlemsche Courant* van 11 november 1833 een bericht plaatsen dat haar man op 54-jarige leeftijd plotseling aan de gevolgen van een beroerte was overleden. Spaldrop en andere in de omgeving gelegen goederen van Jacob Mauritz Lüps werden daarna beheerd door een broer van zijn weduwe, de Nijmeegse koopman Maurits Wessel van Velp. Pas in 1847 werden de goederen verdeeld. Spaldrop kwam daarbij in bezit van de in Kleef wonende rentenier Johannes Christian Heinrich Lüps die getrouwd was met Maria Engelberta Wernigh. Zij hadden negen kinderen waarvan opeenvolgend Johann Heinrich Wilhelm, Matthias Heinrich Johannes en Mauritz Eduard Lüps in de kadastrale leggers als eigenaren van Spaldrop staan vermeld.³⁷ In 1865 kwam Spaldrop in bezit van Maria Johanna Mathilde Henriette, dochter van Matthias Heinrich Johannes Lüps. Maria Lüps trouwde in 1869 met advocaat mr. Everard Hugo Scheidius. Zij hebben in 1894 de gebouwen op het burchtterrein van Spaldrop laten afbreken en op de ernaast gelegen grond de nieuwe boerderij Spaldrop laten bouwen. Het zeer vermogende echtpaar Scheidius zal zich weinig hebben bemoeid met de afbraak van de oude gebouwen en de nieuwbouw.

AANBESTEDING.

Dinsdag 15 Mei, 's middags 1 uur, bij Mej. de Wedw. CORNELISSEN te Kekerdom zal worden

BESTEED:

Het afbreken van den Spaldrop-schen BOUWHOF, benevens eene DAG-HUURDERSWONING te Kekerdom.

's Morgens 11 uur aanwijzing enz. op het terrein.

Nadere inlichting verstrekt de Heer J. VERHEIJEN, architect te Pannorden.

F. VAN HAAREN, rentmeester te Beek.

Advertentie in *De Gelderlander* van 13 mei 1894

Portrettekeningen van de kunstenaar Richard Rameke uit 1874 van Everard Hugo Scheidius (1837-1898) en Maria Lüps (1848-1910). (RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag, IB nrs. 96448 en 96449)

Dat blijkt ook wel uit de inscriptie van een stichtingssteen die in de voorgevel van de nieuwe boerderij is ingemetseld: “Den eersten steen gelegd door F. van Haaren 10 aug 1894.” Heinrich Franz Gerhard (Franz) van Haaren uit Beek was de rentmeester van de familie Scheidius voor hun goederen in Kekerdom en omgeving.

Everard Hugo Scheidius overleed in 1898 op 61-jarige leeftijd. Maria Lüps overleed 12 jaar later in 1910. De bezittingen werden verdeeld onder de twee zonen Everard Philip Adriaan Matthias Scheidius, grondeigenaar in Arnhem en Hugo Ernst Scheidius, bankier wonende in Oosterbeek.³⁸ De laatste had geen kinderen. De goederen, waaronder ook Spaldrop, vererfden op Maria Helen Edith Ernestine Scheidius, het enige kind van Everard Philip Adriaan Matthias Scheidius en Helen Eleonor Curtis. Maria Scheidius was getrouwd met mr. Binnert Philip baron van Harixma thoe Slooten (1893-1969).³⁹ Zij verkocht Spaldrop in 1972 aan de uit Persingen afkomstige landbouwer Frits Broekman (1918-1995), die er sinds 1946 al pachter van was.⁴⁰

Boerderijen en andere gebouwen binnen de gracht, na de verwoesting van het kasteel in 1672

Op kaarten uit de 18e eeuw en de 19e eeuw staat op de voorburcht nog een vierkant

De voorzijde van boerderij Spaldrop met boven in de gevel de naam en het bouwjaar 1894 en rechts van de voordeur een steen met inscriptie ter herinnering aan de eerste steenlegging door rentmeester F. van Haaren op 10 augustus van dat jaar. (Foto beschikbaar gesteld door de familie Broekman)

gebouw getekend. Op de oorspronkelijk aanwijzende tafel van het kadaster uit 1832 en opvolgende kadastrale leggers van de 19e eeuw staat het bij de beschrijving van het betreffende gedeelte van het Spaldrop-terrein niet als gebouw vermeld. Daar valt uit op te maken dat het toen niet meer dan een ruïne zal zijn geweest. Er zal zeker geen dak meer op hebben gezeten. Volgens overlevering was het resterende gebouw op de hoofdburcht 'de gevangenentoren'. Dat het vierkante gebouw ooit als gevangenis heeft gediend, valt wel te betwijfelen. Als er op de burcht al een ruimte voor de opsluiting van gevangenen is geweest, lijkt het meer waarschijnlijk dat een kelder van één van de drie ronde torens van de burcht als zodanig werd gebruikt. In 1894 zijn de resten van het vierkante gebouw op de hoofdburcht bij de nieuwbouw van de boerderij Spaldrop afgebroken.

De oudst bekende plattegrond van Spaldrop staat op een kaart van de heerlijkheden Millingen en Zeeland die in 1795 is getekend vanwege een geschil over de betaling van dijklasten. Op die tekening staat op de hoofdburcht alleen het eerder genoemde

vierkante gebouw. Op de voorburcht staan twee gebouwen getekend. Deze gebouwen liggen op andere plaatsen dan het T-vormige boerderijgebouw dat staat getekend op een overzichtskaart van de kadastrale gemeente Leuth uit 1820, het kadastraal minuutplan van 1820-1832⁴¹ en latere kadastrale kaarten. De oudere boerderijgebouwen op de voorburcht zullen derhalve tussen 1795 en 1820 zijn afgebroken. In die tijd zal ook de T-vormige boerderij zijn gebouwd. Op kadastrale tekeningen

Fragment van een kadastrale kaart uit 1881.
(Gelders Archief, 1117 Kadaster, grondbelasting, inv. nr. 637)

van 1881 en 1893 is te zien dat aan de plattegrond van deze laatst gebouwde boerderij op de voorburcht tot de sloop van het gebouw in 1894 niets is gewijzigd.

De overlevering bericht ook over een onderaardse vluchtgang die bestaan zou hebben. Met de doorgaans hoge grondwaterstand in het gebied zou een vluchtgang niet alleen nutteloos zijn geweest maar in die tijd zou het zeker ook niet mogelijk zijn geweest om een dergelijke ondergrondse gang waterdicht aan te leggen vanaf de gebouwen op de burcht tot buiten de gracht.

Bewoners en pachters

Van de leenmannen en bezitters van Spaldrop is alleen van de Van Benthem's bekend dat zij zelf op de burcht Spaldrop hebben gewoond. Andere eigenaren bezaten meerdere heerlijkheden en kastelen die voor eigen bewoning waarschijnlijk een voorkeur gehad hebben. Zo bezaten de heren en graven Van Bylandt onder meer kasteel Halt bij Keeken, Schloss Rheidt bij Mönchengladbach en kasteel Ooij waarvan bekend is dat enkelen van hen daar ook zijn begraven. De latere bezitter van Spaldrop, Johan Heinrich Wilhelm Lüps woonde op zijn voorname kasteel Biljoen bij Velp. Zijn jongere broer Matthias Heinrich Johannes Lüps, die Spaldrop na hem in bezit had, was ook eigenaar van het grote kasteel Gemert. Na zijn overlijden in 1865 werd dat kasteel geërfd door zijn enige dochter Maria en schoonzoon Everard Hugo Scheidius. De bezitters uit de families Van Bylandts, Lüps en Scheidius waren allen zeer vermogend. Spaldrop was voor hen slechts één van de vele boerderijen of andere bezittingen.

Sinds het overlijden van Gertruda van Benthem-van Bylandt in 1474 zijn de Spaldropse goederen steeds verpacht geweest. Na de eerder genoemde bastaard Walraven van Benthem, waren waarschijnlijk ook nakomelingen van hem nog pachters van Spaldrop, maar in bewaard gebleven archivalia was daar niets over te vinden. In het laatste kwart van de 18e eeuw was Spaldrop verpacht aan Hendrik Meurs. Tussen stukken over de afwikkeling van de nagelaten bezittingen van de in 1829 overleden mr. Arnold Engelen zit een brief waarin onder meer staat dat pachter Hendrik Meurs “zeer aan lager wal” was geraakt en inmiddels was overleden. Zijn zoon Jan “bestierde” de boerderij nog wel maar die had al jaren geen pachtgeld meer betaald.⁴² Niettemin waren ‘de erven H. Meurs’ omstreeks 1890 nog pachters van de boerderij.⁴³ De laatst bekende pachter van de oude boerderij op de voorburcht was de uit Duitsland afkomstige Eduard Voss.⁴⁴

Wat rest er nog van het oude Spaldrop?

Zoals bij de meeste andere voormalige kasteelterreinen het geval is, zitten ook bij Spaldrop onder de grond nog fundamenteën van gebouwen die er hebben gestaan.

Boerderij Spaldrop vanuit zuidwestelijke richting. De burcht Spaldrop heeft gelegen ter plaatste van het bouwland dat grenst aan het erf en de Botsestraat. (Drone-foto Coen Wille, oktober 2019)

Vanwege de doorgaans hoge grondwaterstand daar, zou het ook veel moeite hebben gekost om de stenen fundamenteën tot op grotere diepte voor hergebruik weg te halen. Bovendien waren stenen die voor fundamenteën werden gebruikt meestal toch al van mindere kwaliteit.

Toen in het midden van de jaren zeventig de voormalige kasteelgrond nog in gebruik was als weiland, is er zelfs een koe met een poot door een gewelf van een kelder gezakt.⁴⁵

Met archeologisch onderzoek zouden we veel over de voormalige burchtgebouwen te weten kunnen komen. Dat een dergelijk uitgebreid en kostbaar onderzoek in de nabije toekomst uitgevoerd zal worden, is niet waarschijnlijk. Wellicht kan op het terrein wel geofysisch bodemonderzoek worden verricht. Daarmee kunnen bovengronds met weerstands-, magneto- en grondradarmetingen nog aanwezige fundamenteën worden gelokaliseerd, zonder dat de structuur van de bodem wordt aangetast en archeologisch belangrijke sporen verloren kunnen gaan.

Bescherming als cultureel erfgoed

Het perceel waarop eertijds de ridderburcht Spaldrop heeft gelegen, is in tegenstelling tot de voormalige kasteelterreinen van Persingen, Ooij en Groesbeek niet geplaatst op de lijst van beschermde monumenten van de Gemeente Berg en Dal. De in 1894 gebouwde boerderij Spaldrop staat wel op die lijst maar met de onjuiste aantekening dat deze staat op een “oudere grondslag”. Vanwege de belangrijke ambten die de leenmannen van Spaldrop in de late middeleeuwen in dienst van de hertog van Gelre bekleedden, zal het in die tijd een voornaam kasteel zijn geweest. Mede daarom zou opname op de lijst van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed of tenminste op de lijst met gemeentelijk beschermde monumenten wenselijk zijn.

Eindnoten

- 1 L.A.J.W. Sloet, *Oorkondeboek der graafschappen Gelre en Zutphen tot op den slag van Woeringen, 5 juni 1288*, Den Haag 1872-1876, pag. 65.
- 2 Friedrich Gorissen, *Rindern*, Band I, Kleef 1985, pag. 93-94.
- 3 Ulrike Spengler-Reffgen, *Emmericher Urkundenbuch*, Emmerik 1999, pag. 27-28.
- 4 R. Scholten, *Die Stadt Cleve*, Kleef 1879, pag. 176-177. Archief Hoge Raad van Adel, Den Haag, Collectie Van Spaen, inv. nr. 73, folio 87; hierin staat dat de broers Hendrikus en Everardus Vaeck een stuk grond verkochten aan het kapittel van Kleef.
- 5 Archief Hoge Raad van Adel, Den Haag, Collectie Van Spaen, inv. nr. 73, folio 90.
- 6 *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel 9, 1933, pag. 1139-1140 en L.A.F.H. van Heeckeren, *Het geslacht Ulft*, in Heraldische bibliotheek, tijdschrift voor wapen-, geslachts- en wapenkunde, 1883, pag. 34.
- 7 W.A. van Spaen, *Historie van Gelderland*, Utrecht 1814, pag. 516. Er zijn geen archieftukken gevonden waaruit blijkt dat de heerlijkheid Spaldrop verbonden is geweest met het erfmaarschalk-ambt van Gelre. De als zeer bekwaam en betrouwbaar bekend staande historisch archiefonderzoeker, genealoog en geschiedschrijver Willem Anne baron van Spaen (1750-1817) had in zijn tijd waarschijnlijk archivalia ter beschikking waarmee hij dat vaststelde. Een groot gedeelte van het archief van Van Spaen is terechtgekomen in het Archief van de Hoge Raad van Adel in Den Haag waar het, vanwege een interne verbouwing, in 2019 niet voor inzage beschikbaar was.
- 8 *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel 9, 1933, pag. 1139-1140 en L.A.F.H. van Heeckeren, *Het geslacht Ulft*, in Heraldische bibliotheek, tijdschrift voor wapen-, geslachts- en wapenkunde, 1883, pag. 37.
- 9 W.A. van Spaen, *Historie van Gelderland*, Utrecht 1814, pag. 516.
- 10 Otto van Bilant was getrouwd met Margareta van Loenen. Hij wordt ook vermeld als Otto van Loenen en Otto van Bilant, heer van Loenen. De voormalige heerlijkheid Loenen is nu een gehucht aan de noordzijde van de Waal, 15 km te westen van Nijmegen. Het stamslot van de Van Bilant's of Van Bylandt's stond in Millingen op aangewonnen land 'het bijland'. De Waal liep in die tijd tot kort aan de dorpskern van Pannerden.
- 11 A.J. de Mooy, *De Gelderse kroniek van Willem van Berchem*, in: Gelre Werken no. 24, Arnhem 1950, pag. 12-13 en I.A. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, tweede deel Reinald III en Eduard, hertogen van Gelre*, Arnhem 1833, pag. XCIV-XCV, 274-275.
- 12 R. Scholten, *Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal oder Vallis comitis im Kreise Cleve*, Kleef 1899, pag. 187.
- 13 P.N. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen 1377-1397 uit het staatsarchief te Dusseldorp*, Haarlem 1901, pag. 146.
- 14 Archief Schloss Haag, inv. nr. 1483/87. J.J.S. Sloet en A.H. Martens van Sevenhoven, *Register op de leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen – Het kwartier van Nijmegen*, Uitgave Gelre, vereniging tot beoefening van Geldersche geschiedenis, oudheidkunde en recht, Arnhem 1924. Hierin staat op pagina 285 dat Johan van Benthem in 1424 het erfmaarschalkambt ontving. Dat is waarschijnlijk niet juist. In het voorwoord wordt opgemerkt dat de leengriffiers herhaaldelijk fouten maakten bij het

- overbrengen van de inhoud van leenakten naar een index. Waarschijnlijk is dat ook het geval geweest met het overnemen van gegevens van beleningen met het erfmaarschalk-ambt.
- 15 Friedrich Gorissen, *Urkunden und Regesten des Stiftes Monterberg-Kleve, Band 1*, Kleef 1989, regest nr. 1358, d.d. 25 juli 1437: "... Johan van Benthem und seine Frau Geertruyt ...".
 - 16 E. Dösseler en F.W. Oediger, *Die Lehnsregister des Herzogtums Kleve* in: Das Hauptstaatsarchiv Düsseldorf und Seine Bestände, deel 8, 1974, pag. 573.
 - 17 Guido van Benthem, *Geschiedenis van huis en heerlijkheid Spaldrop*, een nog niet uitgegeven manuscript uit 2018. Op pagina 15 noemt hij daarin als bron het Gelders Archief, 0001 Graven en hertogen van Gelre, graven van Zutpen, inv. nr. 816. Het betreft een administratieboek van de tol te Lobith, waarin Walraven van Benthem 'van Sparop' voor op 10 mei 1476 betaald veergeld staat vermeld.
 - 18 Zie hiervoor: <http://www.kareldegrote.nl/Reeksen=72>
 - 19 E. Dösseler en F.W. Oediger, *Die Lehnsregister des Herzogtums Kleve* in: Das Hauptstaatsarchiv Düsseldorf und Seine Bestände, deel 8, 1974, pag. 573-575.
 - 20 Guido van Benthem, *Geschiedenis van huis en heerlijkheid Spaldrop*, pag. 9. De auteur schrijft dat de kapel was gewijd aan St. Antonius maar vermeldt daar geen bron voor.
 - 21 Koninklijke Bibliotheek Brussel, Handschriftenverzameling inv. nr. 21569.
 - 22 Friedrich Gorissen, *Rindern*, Band I, Kleef 1985, pag. 93.
 - 23 Gelders Archief, 0454 Familie Van Bylandt-Halt, inv. nr. 3a.
 - 24 De Van Bylandts waren in de eerste helft van de 16e eeuw overgegaan tot het protestantse geloof. Zie daarvoor: <http://stadhuisgennep400jaar.nl/gennep-en-de-reformatie>
 - 25 Hugo de Groot, *Nederlandsche jaerboeken en historiën*, Nederlandse vertaling uit het Latijn door Joan Goris Amsterdam 1681, pag. 505.
 - 26 J. A. Worp, *De briefwisseling van Constantijn Huygens (1608-1687)*: deel 1634-1639, Arnhem 1913, pag. 91.
 - 27 Wil Oteman, *Het Kroatenjaar 1635*, in Millings Jaarboek 2015, pag. 159-160.
 - 28 Guido van Benthem, *Geschiedenis van huis en heerlijkheid Spaldrop*, pag. 31. Als bron vermeldt de auteur: Landesarchiv Nordrhein-Westfalen, Abteilung Rheinland, AA 0064, Kleve Gerichte inv. nr. 385.
 - 29 Landesarchiv Nordrhein-Westfalen, Kleve-Mark VII B, nr. 2.
 - 30 Vereeniging Gelre, *Register op de leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen.*, 1917. Lenen buiten Gelderland, nr. 90.
 - 31 Gelders Archief, 0016 Gewestelijke besturen in de Bataafs-Franse tijd, inv. nr. 35.
 - 32 Gelders Archief, 0454 Familie Van Bylandt-Halt, inv. nr. 3a.
 - 33 Drents Archief, 0185 De Milly van Heiden Reinestein, inv. nr. 1336. Ofschoon hij in het leenregister niet staat vermeld, staat hij wel meerdere malen als 'heer van Spaldrop' vermeld.
 - 34 Voor de genealogische gegevens is gebruikt gemaakt van: Detlev Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Band VI, Marburg 1978, Tafeln 50-53 en *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, Deel 4, 369-390.
 - 35 Gelders Archief, 0545 Familie Van Eck, inv. nr. 200.

- 36 *Arnhemsche Courant*, 14 juni 1832. Bericht van notaris J.A. van Manen over openbare verkoop van o.m. Spaldrop op 18 juni.
- 37 Regionaal Archief Nijmegen, 747 Gemeente Ubbergen, inv. nr. 750, kadastrale legger Leuth.
- 38 Gelders Archief, 0021 Memories van Successie, Kantoor Arnhem, inv. nr. 194. Bij het overlijden was haar 'zuiver' bezit fl. 3.786.586,56. Omgerekend naar nu (2018) is dat ruim 43 miljoen euro.
- 39 Met dank aan de heer mr. Marc Scheidius, secretaris van de Hoge Raad van Adel in Den Haag, voor zijn genealogische bijdrage.
- 40 *Spaldrop*, in: Leny Aben-Nederpeld en Jos Timmer, Jansdr. (redactie), *Kekerdome n omgeving, boerderijen en hun bewoners*, Kekerdome n/Nijmegen 2001, pag. 73.
- 41 Archief Kadaster Arnhem, met dank aan Hans Giesbertz, oud-medewerker van het kadaster, voor het beschikbaar stellen van scans van de overzichtskaart uit 1820 en de minuutkaarten van de kadastrale gemeente Leuth van 1820-1832.
- 42 Gelders Archief, 0545 Familie Van Eck, inv. nr. 197.
- 43 *Het nieuws van den dag*, 6 juni 1890. Bericht van de uitspraak van de rechtbank te Arnhem over een proces tussen M.E. Lüps uit Düsseldorf en de erven H. Meurs, pachters van de bouwhof Spaldrop.
- 44 *Kekerdome n omgeving, boerderijen en hun bewoners*, pag. 73.
- 45 Mededeling van de heer F. Broekman sr. in 1975 toen ik met hem over het terrein ben gelopen. De plaats die hij destijds aanwees, ligt ongeveer 100 m van de Botsestraat en 60 m van de scheiding van het erf van de boerderij en het weiland. Het betrof waarschijnlijk een kelder van een voormalig gebouw op de voorburcht.